

Фитосанитарно състояние на българските гори през 2023 г. и предстоящи лесозащитни мероприятия за 2024 година

Д-р инж. Петя МАТЕВА – главен експерт в отдел „Стопанисване на горските територии“ в ИАГ

На 29 февруари 2024 г. се състоя ежегодното редовно заседание на Националната комисия по лесозащита с представители на Министерството на земеделието и храните, Българската агенция по безопасност на храните, Изпълнителната агенция по горите, Лесозащитните станции в София, Пловдив и Варна и държавните горски предприятия. В комисията участваха и водещи учени в областта на лесозащитата от Института за гората и Лесотехническият университет.

Заседанието беше открито от изпълнителния директор на ИАГ инж. Стоян Тошев, който подчерта значимостта на прогнозите и експертните анализи като основа на правилните решения за запазване и подобряване на здравословното състояние на горите в страната. Разгледани бяха представените от трите лесозащитни станции обобщени отчети за изпълнените в страната лесозащитни мероприятия през изминалата година и прогнозираните лесозащитни мероприятия за настоящата година. След утвърждаване лесопатологичната прогноза за страната ще бъде поместена в интернет страницата на Изпълнителната агенция по горите на адрес: <https://www.iag.bg/docs/lang/1/cat/6/index>.

Изпълнение на лесозащитните мероприятия през 2023 г.

Обобщените отчети за изпълнените лесозащитни мероприятия се изготвят от лесозащитните станции въз основа на представените обяснителни записки от съответната регионална дирекция по горите (РДГ) и подадените отчети за извършени лесозащитни дейности в горски територии от собственика или управля-

ващия горската територия. Информацията показва, че мероприятията от лесопатологичната прогноза за 2023 г. са изпълнени на 93 % (Таблица 1).

Преизпълнението на предвиденото въздушно пръскане в иглолистни гори срещу борова процесия (*Thaumetopoea pityocampa* D. & Schiff.) и ръждива борова листна оса (*Neodiprion sertifer* Geoff.) се дължи на включване на допълнителни

площи на територията на ДГС – Сливница, ДГС – Гърмен, ДЛС „Дикчан“ и община Сатовча след контролното лесопатологично обследване преди провеждане на мероприятията. Отменено е прогнозираното въздушно пръскане в Държавните горски стопанства – гр. Гоце Делчев и „Акад. Н. Хайтов“ – с. Хвойна, поради установена естествена висока смъртност и ниска плътност на вредителя. Третирането срещу борова процесия се извърши на 02.09.2023 г. за ДГС – Кирково и Момчилград, намиращи се в териториалния обхват на РДГ – Кърджали; на 03.09.2023 г. за ДГС – Ардино, и ДЛС „Женда“ – Кърджали (РДГ – Кърджали); на 14.09.2023 г. в ДГС – Хисар (РДГ – Пловдив) и община Хисаря; на 19.09.2023 г. в ДГС – Сливница (РДГ – София) и ДГС – Гърмен (РДГ – Благоевград); на 20.09.2023 г. в ДЛС „Дикчан“ – с. Сатовча, и община Сатовча; на 21.09.2023 г. в ДГС – Петрич (РДГ – Благоевград) и на 04.10.2023 г. в ДГС – Стара Загора (РДГ – Стара Загора). Използваните продукти за растителна защита са на базата на *Bacillus thuringiensis var. Kurstaki* („Рапакс“ и „Форей“ 48Б) и на базата на спинозад („Синеис“ 480СК). ЛЗС – Пловдив, е отчела 80 – 92 % смъртност на гсениците след употребата на „Рапакс“ и „Форей“, а ЛЗС – София – 68 – 84 % след третирането със „Синеис“. Посочената причина за сравнително по-ниския ефект от третирането със спинозад е намаляването на разрешената доза и последвалият след мероприятията пороен дъжд.

Прогнозираното от ЛЗС – София, въз-

Таблица 1

Лесозащитни мероприятия – прогноза и изпълнение за 2023 г. и прогноза за 2024 г.

МЕРОПРИЯТИЕ	По утвърдена годишна прогноза за 2023 г., дка	Отчет 2023 г., дка	Изпълнение, %	Прогноза за 2024 г., дка
АВИОБОРБА, в т.ч.:	13 899	16 186	116	42 540
срещу борова процесия	12 279	13 907	113	10 700
срещу ръждива борова листна оса	1620	2279	140	7171
срещу гъботворка	0	0	-	24 669
БИОЛОГИЧНА БОРБА	5748	5748	100	0
НАЗЕМНА ХИМИЧНА БОРБА, в т.ч.:	3316	5430	164	4150
в горски разсадници	818	1129	138	284
в култури	2498	4301	172	3866
МЕХАНИЧНА БОРБА	2631	4033	153	2631
ИНТЕГРИРАНА БОРБА	0	0	-	60
САНИТАРНИ СЕЧИ	189 063	160 059	85	168 727
ОБЩО:	214 657	191 456	93	218 108

Таблица 2

Съпоставка на засегнати и предвидени с мероприятията площи в прогноза за 2023 и 2024 г.

Повреди	2022 г. Засегната площ, дка	2023 г. Засегната площ, дка	Изме- нение, %	2023 г. Предвидени мероприятия, дка	2024 г. Предвидени мероприятия, дка	Изме- нение %
Насекомни вредители по иглолистни в т.ч.:	148 593	153 206	3 ▲	27 206	26 751	2 ▼
корояди	12 919	9472	27 ▼	12 158	6512	46 ▼
Болести и съхнене по иглолистни	107 567	130 468	21 ▲	63 042	67 292	7 ▲
Насекомни вредители по широколистни	43 303	76 217	76 ▲	8851	28 009	216 ▲
Болести и съхнене по широколистни	30 939	57 087	85 ▲	21 600	17 714	18 ▼
Абиотични фактори	114 126	103 933	9 ▼	92 536	77 433	16 ▼
Други причини	2615	3511	34 ▲	1422	909	36 ▼
Всичко	447 144	524 422	17 ▼	214 657	218 108	2 ▲

душно пръскане срещу ръждива борова листна оса е извършено на 13.04.2023 г. в ДГС – Катунци, (РДГ – Благоевград). При провеждане на контролното лесопатологично обследване преди мероприятията са включени със съдействието на Института за гората още 659 дка горски територии. Използван е бактериален инсектицид на база на спинозад, извлечен от *Saccaropolispora spinose*. След третирането и последвалото продължително застудяване е отчетена 83 % смъртност на лъжегъсениците на осата. Допълнително трябва да се отчете, че ефектът от прилагането на биологичен продукт със стомашно действие се влияе и от температурата на въздуха и жизнената активност на целевия вредител.

Прогнозираната от ЛЗС – Варна, биологична борба срещу гъботворка *Lymantria dispar* L. чрез разселване на ентомопатогенната гъба *Entomophaga taimaiga* е извършена изцяло. Мероприятието е изпълнено от ИГ – БАН, по тяхна методика. Успешната биологична борба се определя от наличието на въздушна и почвена влажност. Отчетеният ефект от борбата в Държавните ловни стопанства „Паламара“ – с. Венец, и „Черни Лом“ – Попово (РДГ – Шумен) и ДГС „Сеслав“ – гр. Кубрат (РДГ – Русе) е 80 – 85 %.

Преизпълнението на планираната механична и наземна химична борба в горски разсадници и тополови култури се дължи на увреждания, причинени от насекомни вредители и болести по топопи, върби и елши, на плевелна и паразитна растителност и на други възникнали през 2023 г. здравослов-

ни проблеми в горските разсадници. ЛЗС – София, съобщи, че опитът за механична борба с боровата процесия в района на ДГС – Троян, е увенчан с успех, но поставените капани около стъблата на отделни дървета са приложими и ефективни в градска среда.

В модул „Лесопатологично обследване“ на електронната система на ИАГ е отчетено провеждане на санитарни и принудителни сечи на площ от 160 059 дка, което е 85 % от прогнозата за 2023 година. Делът на проведените сечи в иглолистните гори е 77 %, а в широколистните – 23 %. С най-голям дял е площта на проведените санитарни и принудителни сечи в увредени гори от фитопатогенни гъби (62 %), следвани от увредените от абиотични фактори (32 %), от стъблени насекоми (4 %) и пожари (3 %).

Обследване и лесопатологичен мониторинг през 2023 г.

Резултатите от извършеното обследване и мониторинг на фитосанитарното състояние на горите през 2023 г. са отразени в информационната система чрез подадените 11 504 сигнални листа, 15 240 лесопатологични обследвания (ЛПО) и 4640 отчета за извършени мероприятия по ЛПО. Общата площ на сигнализираните с повреди площи в страната през 2023 г. е в размер на 920 759 дка, което е 2.3 % от залесената площ в страната (39 260 580 дка по годишен отчетен доклад на ИАГ за 2022 г.).

Лесозащитните станции са извършили проверка на 32 % от въведените през

2023 г. горски площи с увреждания от биотични и абиотични фактори. Допълнително е събрана информация за основните горски насекоми вредители чрез залагане на 378 бр. лепливи пояса за лесопатологично обследване на педомерки в стадий „пеперуда“; 409 фотоеклектора за обследване на листозавивачки в стадий „яйце“; 651 феромонови уловки за проследяване на летежа на борова процесия, гъботворка и корояди. Обследвани са общо 401 стационарни обекта за проследяване на развитието на насекомни вредители и гъбни заболявания и са анализирани в лабораторни условия 1160 проби за установяване на причината за увреждане и прогнозиране на появата на болести, насекоми и други вредители и повреди. Въз основа на горепосочената информация лесозащитните станции са съставили лесопатологична прогноза за района им на дейност. Нормативният ред изисква прогнозите да бъдат представени в ИАГ до 20 декември на годината, предхождаща прогнозния период.

Прогнозирани мероприятия за 2024 г.

В обобщената за страната лесопатологична прогноза за 2024 г. са включени мероприятия върху горски територии на обща площ от 524 422 дка, или 57 % от всички сигнализираните увреждания в електронната система на Изпълнителната агенция по горите. Тази площ се равнява на 1.3 % от залесената горска територия за 2023 година.

Проявата и разпространението на вредителите и патогените в горите са обусловени от наблюдаваните климатични промени. Фитосанитарните проблеми и през 2023 г. включват характерните за района на всяка лесозащитна станция насекомни вредители.

Боровата процесия е основен листогризец вредител за района на дейност на ЛЗС – Пловдив. Наблюдава се разрастване на разпространението ѝ във вертикална посока по надморска височина и хоризонтална посока – на изток. Научно е установено, че при летежна активност от 5 км преместването на изток е 2.5 – 3 км/годишно. Слабо, но вече трайно видът е установен и в района на ЛЗС – Варна. За района на дейност на ЛЗС – София, освен боровата процесия е и ръждива борова листна оса. За 2024 г. е предвидено провеждане на **въздушно пръскане** в иглолистните гори на България срещу двата вредителя с обща площ от 17 871 декара. Съгласно биологията на вредителите предстои пролетно третиране

срещу ръждива борова листна оса върху 7171 дка в района на дейност на ЛЗС – София, и есенно третиране срещу борова процесия върху 10 700 дка в района на дейност на ЛЗС – Пловдив. Преди всяко въздушно пръскане се извършва контролно лесопатологично обследване за издаване на предписание за прилагане на продукт за растителна защита, като се преценява необходимостта от провеждането на мероприятиято, прецизират се площите и се посочват срокове за изпълнение при спазване на дозите на продуктите за растителна защита съгласно регистрите на Българската агенция по безопасност на храните. Наличието на борова процесия се дискутира като медико-санитарен проблем в населените места. Редицата ограничения за използване на продукти за растителна защита в горски територии налагат насочване на усилията към работа на регионално ниво, координирано с Министерството на здравеопазването.

За 2024 г. след установена от ЛЗС – Варна, висока численост на яйцекупчинки на гъботворката в широколистните гори на Североизточна България и въз основа на резултатите от лабораторните анализи за очаквано 100 % обезлистване се предвижда въздушно пръскане върху площ от 24 669 декара. В останалата част на страната популацията на вредителя се контролира успешно чрез интродуцираната ентомопатогенна гъба *Entomophaga maimaiga*, други болесотворни агенти, паразитоиди и хищници.

Освен въздушно пръскане в лесопатологичната прогноза за 2024 г. е предвидено извършване на **наземна химична борба** на обща площ от 4150 декара.

Тя включва мероприятия в млади култури и горски разсадници срещу ръждива борова листна оса, малка тополова стъкленка, тополов листожд, тополов цигарджия, тополова петниста златка, срещу плевелна и паразитна растителност. Спрямо прогнозата за 2023 г. се отбелязва спад в прогнозираните площи в горски разсадници, но се увеличава третирането в широколистни и иглолистни култури. Включената в прогнозата **механична борба** на обща площ от 2631 дка ще се проведе срещу борова процесия, самотна борова листна оса, болести по тополи, върби и елши, срещу повреди от дивеч, гризачи, птици и домашни животни в насаждения и в горски разсадници. Предвидена е и **интегрирана борба** срещу сляпо куче в горски разсадник.

В прогнозата за 2024 г. към 20 декември 2023 г. е предвидено провеждане на **санитарни и принудителни сечи** на площ от 168 727 дка, от които 74 % са в иглолистни гори и 26 % – в широколистни. Като цяло в страната се отбелязва спад в разпространението на короядите с изключение на увеличаването на върховия корояд в РДГ – Пазарджик, и на типографа в Смолянския регион. Предвидените в прогнозата санитарни сечи при нападение от корояди намаляват с 46 % спрямо предходната година.

Сериозен проблем за иглолистните гори в страната ни се явяват фитопатогените *Diplodia sapinea* и *Dothistroma septosporum*, които се наблюдават особено осезаемо и в първото тримесечие на 2024 година. Най-силно е увреждането в нискобонитетни месторастения, на южни изложения и извън естествения

ареал на видовете от род *Pinus*. Друг причинител на съхнене при боровете е установената през 2017 г. *Lecanosticta acicola* в ДГС – Ардино. През 2023 г. в лабораторията на ЛЗС – Пловдив, са установени още 2 нови фитопатогена, дианогностиката на които е консултирана с Института за гората – БАН.

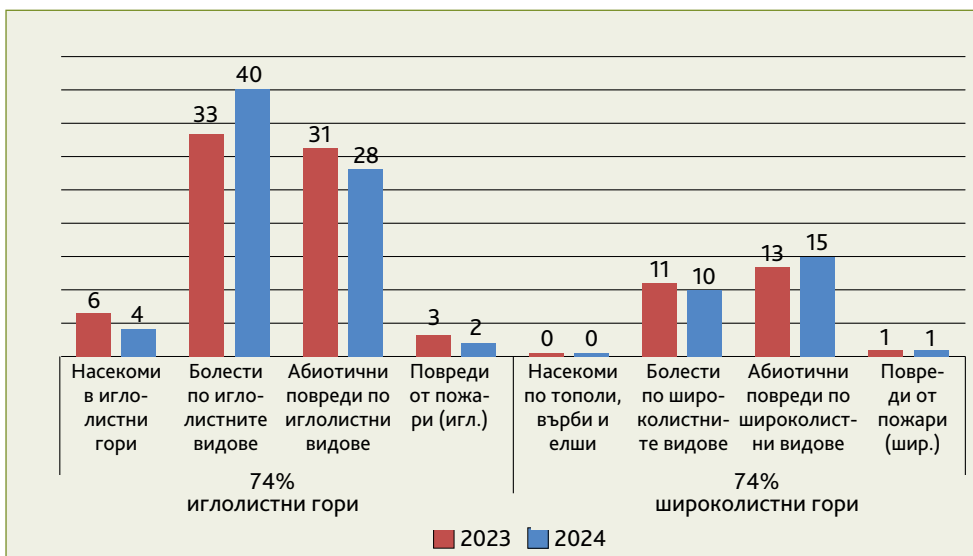
В резултат на наблюдаваните трайно климатични промени затоплянето, продължителният сух период (юни – октомври) и липсата на снеговалежи през зимата е довело до увеличаване в площите със съхнене на насаждения от ясен и бряст в Североизточна България, а от есента на 2023 г. – и на церови насаждения.

Разпределението на предвидените санитарни и принудителни сечи за 2023 г. и 2024 г. (*фигура*) се запазва и в двете години, като 74 % от тях са в иглолистни гори. Видно е затихването на короядите и увеличаването в засегнатите от фитопатогени площи в боровете гори. Значителен е дялът на уврежданията от абиотични фактори – около 1/3 от всички повреди.

Според специалистите съхненето на горите ще продължи. Влиянието на климатичните промени и наблюдаваното през последните години засушаване става все по-осезаемо. Това води до значително физиологично отслабване на насажденията и увеличаване на уязвимостта на растенията на фитопатогени и насекомни вредители.

Основните дискусии на заседанието на Националната комисия по лесозащита за подобряване на фитосанитарното състояние на горите през 2024 г. поставиха пред колегията предизвикателства, свързани с:

- фитопатогенните гъби в иглолистни насаждения и необходимостта от трансформация на иглолистните насаждения, създадени като култури на нетипични месторастения;
- боровата процесия като медико-санитарен проблем в населените места и необходимостта от предприемане на адекватни мерки на регионално ниво, съвместно с Министерството на здравеопазването;
- интегрираната борба срещу гъботворка, при която да се наблегне на интродукция на *Entomophaga maimaiga* и поддържане на постоянен ентомопатогенен фон, а въздушното пръскане с продукти за растителна защита да се извършва само в краен случай съгласно разпоредбите на Закона за защита на растенията и при спазване на ограниченията, наложени от Регламента на ЕС за устойчива употреба на пестициди и Горската сертификация.

Фиг. Разпределение на предвидените санитарни и принудителни сечи за 2023 и 2024 г. в %